

УДК 342.9

І.Б. ТАЦИШИН, канд. юрид. наук, доц.,
Львівський інститут Міжрегіональної академії
управління персоналом

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ, ЯК ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ГАРАНТІЇ

Ключові слова: державний бюджет, державні соціальні гарантії, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум

Згідно ст.3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Для реалізації людиною своїх основних прав і свобод недостатньо проголосити їх на конституційному і законодавчому рівнях. Необхідним є реальний механізм забезпечення їх реальне існування, що особливо важливо для такої форми реалізації прав і свобод, як їх використання [1, с.5].

Сучасний стан гарантованості прав та свобод громадян в частині забезпечення державних соціальних гарантій, зокрема мінімальної заробітної плати, потребують критичного аналізу, результатом якого мають бути пропозиції з удосконалення системи адміністративно-правових гарантій та розв'язання існуючих у цій сфері проблем.

Вивчення специфіки і правових засад адміністративно-правового забезпечення державних соціальних гарантій вимагає більш ретельного дослідження. Частково це питання досліджували В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородін, І.П. Голосніченк, І.О. Іерусалімова, А.Т. Комзюк, О.В. Пабат та ін. Метою статті є дослідження адміністративно-правового забезпечення мінімальної заробітної плати в Україні з поданням пропозицій до механізму

забезпечення у разі вчасного неприйняття Державного бюджету на відповідний бюджетний рік та у частині розмежування компетенції органів державної влади.

Соціальні, політичні, правові, економічні зміни, що відбуваються в Україні, диктують потребу у нових поглядах на проблематику адміністративно-правових способів забезпечення прав та свобод людини і громадянина відповідно до стандартів, принципів і норм за сучасних умов.

Як зазначає Ю.П. Битяк, наука вітчизняного адміністративного права спрямована на врегулювання та забезпечення суспільних відносин, які виникають з метою реалізації і захисту прав громадян, створення нормальних умов для функціонування громадянського суспільства й держави [2, с.26]. Для реалізації конституційно закріплених прав і свобод людини в Україні необхідно мати налагоджений адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини.

Як зазначає І.О. Іерусалімова, механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина представляє систему засобів, які є елементами, складовими впливу цієї галузі права на суспільні відносини та встановлювані її нормами гарантії реалізації цих прав [1, с.193].

Основні підсистеми механізму адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина є: механізм реалізації; механізм охорони; механізм захисту.

Україна, згідно ст.1 Конституції України є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. В умовах соціальної держави одним із основних завдань адміністративного права України є публічне регулювання соціального забезпечення життєдіяльності людини, держави та суспільства (охорона здоров'я, забезпечення житлом, одежею, харчуванням, доходами, можливістю на освіту, виховання і розвиток). Основним критерієм соціального розвитку суспільства має виступати благополуччя людини [3].

Основні державні соціальні гарантії вста-

новлюються законами з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень. До числа основних державних соціальних гарантій включаються: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат. Основні державні соціальні гарантії, які є основним джерелом існування, не можуть бути нижчими від прожиткового мінімуму, встановленого законом (ст.25 [4]).

Прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості (ст.2 [5]).

Розглянемо стан адміністративно-правового забезпечення мінімальної заробітної плати, як державної соціальної гарантії у 2010 році в Україні.

Мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт). Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників (ст.3 [6]).

Законом України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» від 20.10.2009 р. № 1646-VI розмір мінімальної заробітної плати встановлений на рівні прожиткового мінімуму: з 1 січня 2010 року – 869 гривень, з 1 квітня – 884 гривні, з 1 липня – 888 гривень, з 1 жовтня – 907 гривень, з 1 грудня – 922 гривні, що відбулось фактично чи не вперше за весь

час незалежності України.

На думку експертів Євросоюзу, мінімальна заробітна плата має становити 2,0-2,5 прожиткового мінімуму, щоб забезпечувати працівникам та їхнім сім'ям достатній життєвий рівень (наприклад співвідношення у Великобританії становить 6,4:1, Франції – 4,7:1, а в Латвії, Естонії й Польщі – лише 1,5:1 [7, с.16]).

Як бачимо у нас ситуація не відповідає практиці Європейського союзу, але прослідковуються певні зміни у сторону покращення.

Специфіка реалізації вищенаведеного Закону України потребує аналізу, з огляду на існування різних позицій органів державної влади про порядок його реалізації.

Розмір мінімальної заробітної плати (ч.1 ст.10 Закону України «Про оплату праці») та прожиткового мінімуму (ч.3 ст.4 Закону України «Про прожитковий мінімум») на плановий бюджетний рік визначає Державний бюджет України на відповідний календарний рік (п.п.5-2, 5-3 ч.2 ст.38 Бюджетного кодексу України»).

Станом на 01.04.2010 року Державний бюджет України на 2010 рік не було прийнято, і його Проект не поданий Кабінетом Міністрів України для розгляду у Верховну Раду України. Беручи до уваги практику попередніх років з впевненістю можна стверджувати, що такий Проект Державного бюджету України на 2010 рік буде поданий Кабінетом Міністрів України та після обговорення у профільних комітетах та на пленарних засіданнях прийнятий Верховною Радою України. Але його прийняття не зніме проблемні питання, які виникають у зв'язку з невчасним поданням та затвердженням Державного бюджету на відповідний рік, про що ми розглянемо далі.

Зміни розмірів мінімальної заробітної плати (ч.3 ст.10 Закону України «Про оплату праці») та прожиткового мінімуму (ч.3 ст.4 Закону України «Про прожитковий мінімум») вступають в дію лише після внесення змін до Закону України про Державний бю-

джет на відповідний рік.

Відповідно до частини четвертої статті 46 Бюджетного кодексу України, до прийняття закону про Державний бюджет України на поточний бюджетний період податки, збори (обов'язкові платежі) та інші надходження справляються відповідно до закону про Державний бюджет України на попередній бюджетний період та інших нормативно-правових актів.

Виходячи з наведених аргументів нові розміри мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму будуть чинні з прийняттям Державного бюджету на 2010 р., а до цього розмір мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму відповідає 744 гривні, тобто тому, який діяв станом на грудень 2009 рік., що підтверджують листи Міністерства юстиції України від 26.01.2010 р. № 20407-0-33-09-21 [8], Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 18.01.2010 р. № 321 [9], Департаменту з питань державного регулювання заробітної плати та умов праці Міністерства праці та соціальної політики від 03.02.2010 р. № 98/13/84-10 [10].

Але, поряд з тим, не можна ігнорувати те, що Закон України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» від 20.10.2009 р. № 1646-VI не скасований і є чинним, що підтверджується листами Державної податкової адміністрації України від 24.12.2009 р. № 28800/7/17-0217 [11], від 14.01.2010 р. № 160/6/17-0716 [12], Виконавчої дирекції Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 01.02.2010 р. № 02-24-181 [13], Департаменту організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил Державної митної служби України від 31.12.2009 р. № 20/07786-ЕП [14], які для розрахунку податкової соціальної пільги, кваліфікацію злочину, розрахунок страхового тарифу застосовують суму 869 гривень, як мінімальна заробітна плата та прожитковий мінімум для працездатних осіб.

Дана невизначеність у застосуванні міні-

мальної заробітної плати може мати значний негативний вплив при майбутньому пенсійному забезпеченні громадян. Зокрема, відповідно до ст.28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV [15] мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 25, а у жінок – 20 років страхового стажу (періоду, протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі, не меншій, ніж мінімальний страховий внесок), встановлюється у розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом. Мінімальний страховий внесок – сума коштів, що визначається розрахунково як добуток мінімального розміру заробітної плати на розмір страхового внеску, встановлених законом на день отримання заробітної плати.

Отже, якщо особа отримує мінімальну заробітну плату у розмірі 744 гривні, а обрахунок мінімального страхового внеску здійснюється з суми 869 гривень, то у даному випадку застрахованій особі проміжок часу, за який отримана дана заробітна плата буде зараховуватись лише пропорційно, а не в повному обсязі до страхового стажу.

Аналогічна ситуація з кваліфікацією протиправних діянь, які можуть мати ознаки злочину, передбаченого статтею 201 Кримінального Кодексу України чи адміністративних правопорушень, передбачених Митним кодексом України. При наявності достатніх даних, які вказують на наявність ознак злочину, як контрабанда повинно кваліфікуватись переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю товарів вартістю 434500 гривень, де розрахунок суми проведений з мінімальної заробітної плати у розмірі 869 гривень [14].

З огляду на вищенаведене існує ряд проблем, які потребують вирішення з метою забезпечення законного права людини на мінімальну заробітну плату та належного вико-

нання посадовими особами державних органів своїх повноважень:

1. Який розмір мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму застосовувати?

2. Які роз'яснення органів державної виконавчої влади мають перевагу при застосуванні на практиці?

3. При прийнятті Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» чи буде врахований Закон України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати»?

Пунктом 2 статті 3 Закону України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» Кабінету Міністрів України, Комітету Верховної Ради України з питань бюджету доручено при підготовці проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» від 20.10.2009 р. № 1646-VI врахувати розміри прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, передбачені цим Законом.

Кабінетом Міністрів України у зв'язку з неприйняттям Верховною Радою України Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» відповідно до статті 46 Бюджетного кодексу України та з метою забезпечення стабільного функціонування бюджетної системи України у 2010 році прийнято Постанову «Про заходи щодо організації бюджетного процесу у 2010 році» від 29.12.2009 р. № 1414 у якій діючі положення про мінімальну заробітну плату не відображено з незрозумілих причин [16].

Відповідно до п. 1 параграфу 42 глави 2 «Регламенту Кабінету міністрів України», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 р. № 950, проекти актів Кабінету Міністрів готуються на основі та на виконання Конституції і законів України [17].

Поряд із тим зрозуміло, що Закон України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» змушений буде враховувати розміри мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму передбачених Законом України

«Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати».

Особливе місце в механізмі законності та правопорядку в Україні належить органам прокуратури. Згідно з статтею 121 Конституції України прокуратура здійснює нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими. Ця вимога у здійсненні вищого нагляду за дотриманням законів закріплена і у статтях 1, 4, 5 Закону України «Про прокуратуру» від 05.11.1995 р. № 1789-XII [18]. Вищий нагляд за додержанням законодавства про оплату праці, відповідно до ст.10 Закону України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР здійснює Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори. Жодних офіційних роз'яснень чи інших видів реагування Генеральна прокуратура України в питанні встановлення мінімальної заробітної плати в 2010 році не здійснювала, що не сприяє забезпеченню законних прав та інтересів громадян.

Таким чином, беручи до уваги ситуацію, яка складається з забезпеченням державних соціальних гарантій в Україні та довготривалі політичну та фінансову кризи, вважаємо за необхідне запропонувати внести положення до ст.46 Бюджетного кодексу України, в якому передбачити обов'язковість врахування Кабінетом Міністрів України при організації бюджетного процесу, у разі неприйняття Державного Бюджету на відповідний календарний рік, діючих Законів України, які забезпечують державні соціальні гарантії загалом та мінімальну заробітну плату зокрема. З огляду на достатньо велику кількість роз'яснень застосування розміру мінімальної заробітної плати, які видані органами державної влади, що суперечать одне одному, необхідним є визначити у Законі України «Про оплату праці» єдиний орган, який має право надавати роз'яснення про порядок визначення та застосування мінімальної заробітної плати. На нашу думку, ним повинно бути

Міністерство юстиції України, яке являється головним органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної правової політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина : навч. посіб. / [Іерусалімова І. О., Іерусалімов І. О., Павлик П. М., Удовенко Ж. В.]. – К. : Знання, 2007. – 223 с.

2. Адміністративне право України : підручник / [Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Дьяченко О. В. та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.

3. Концепция формирования правовых основ и механизмов реализации социального государства в странах Содружества / принята на двадцать восьмом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств участников СНГ (Постановление № 28-6 от 31.05.2007 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgiin/laws/main.cgi?nreg=997_g24&p=1272006737426924.

4. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» : від 5.10.2000 р., № 2017-III // ВВР України. – 2000. – № 48. – Ст. 409.

5. Закон України «Про прожитковий мінімум» : від 15.07.1999 р., № 966-XIV // ВВР України. – 1999. – № 38. – Ст. 348.

6. Закон України «Про оплату праці» : від 24.03.1995 р., № 108/95-ВР // ВВР України. – 1995. – № 17. – Ст. 121.

7. Осовий Г. Проблеми зарплати на шляху до євроінтеграції / Г. Осовий // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 111. – С. 16.

8. Лист Міністерства юстиції України «Щодо надання роз'яснення стосовно дати застосування прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати у розмірі, визначеному Законом України від 6 листопада 2009 року № 1715-VI «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік»: від 26.01.2010 р., №

20407-0-33-09-21 // Праця і зарплата. – 2010. – № 6 (682). – С. 9

9. Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва «Щодо мінімального розміру статутного (складеного) капіталу товариства з обмеженою відповідальністю» : від 18.01.2010 р., № 321 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.dtk.com.ua/show/ukr/article/3606.html>.

10. Лист Департаменту з питань державного регулювання заробітної плати та умов праці Міністерства праці та соціальної політики «Щодо розміру мінімальної заробітної плати у 2010 році» : від 03.02.2010 р., № 98/13/84-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.dtk.com.ua/show/ukr/article/3737.html>.

11. Лист Державної податкової адміністрації України «Щодо організації роботи по декларуванню доходів, одержаних фізичними особами у 2009 році» : від 24.12.2009 р., № 28800/7/17-0217 // Праця і зарплата. – 2010. – № 1 (677). – С. 5.

12. Лист Державної податкової адміністрації України «Про розгляд листа» від 14.01.2010 р., № 160/6/17-0716 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.dtk.com.ua/show/ukr/article/3438.html>.

13. Лист Виконавчої дирекції Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності «Про надання роз'яснення» : від 01.02.2010 р., № 02-24-181 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.licasoft.com.ua/component/lica?base=1/?menu=666987&id=961061>.

14. Лист Департаменту організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил Державної митної служби України «Про визначення розміру контрабанди товарів у 2010 році» : від 31.12.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ambu.org.ua/node/1343>.

15. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : від 09.07.2003 р., № 1058-IV // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 150.

16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо організації бюджетного процесу у 2010 році» : від 29.12.2009 р., № 1414 // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 245.

17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Регламенту Кабінету мі-

ністрів України» : від 18.07.2007 р., № 950 // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 138.

18. Закон України «Про прокуратуру» : від 05.11.1195 р., № 1789-ХІІ // ВВР України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.

Тацішин І. Б. Адміністративно-правове забезпечення мінімальної заробітної плати, як державної соціальної гарантії / І. Б. Тацішин // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 502–507 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10tibdcg.pdf>

Проводиться аналіз адміністративно-правового забезпечення мінімальної заробітної плати, як державної соціальної гарантії та компетенції органів державної влади у цьому питанні з визначенням проблемних питань і шляхів їх правового врегулювання.

Тацішин И.Б. Административно-правовое обеспечение минимальной заработной платы, как государственной социальной гарантии

Проводится анализ административно-правового обеспечения минимальной заработной платы, как государственной социальной гарантии и компетенции органов государственной власти в этом вопросе с определением проблемных вопросов и путей их правового урегулирования.

Tatsishin I.B. Administrative-Legal Providing of Minimum Wage, As a State Social Guarantee

The analysis of the administrative-legal providing of minimum wage is conducted, as a state social guarantee and competence of public authorities in this question with determination of problem questions and ways them legal settlement.